

KYBERGROOMING

A

KYBERSTALKING

Metodický materiál pro pedagogické pracovníky

Národní centrum bezpečnějšího internetu

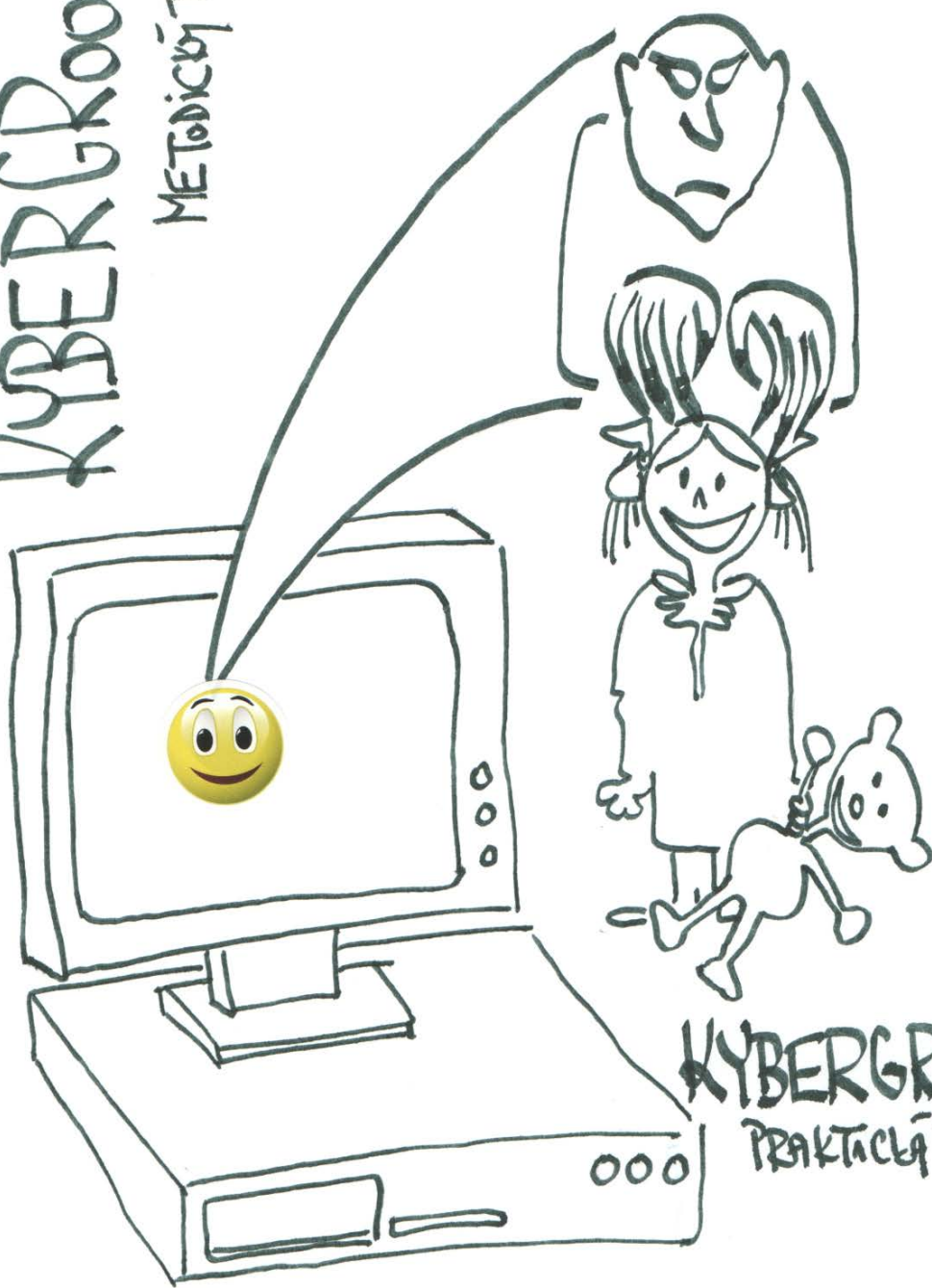
2012

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

KYBERGROOMING

METODICÝ TEXT

KYBERGROOMING
PRAKTIČNÍ PŘÍRUČKA

KYBERGROOMING A KYBERSTALKING

Metodický materiál pro pedagogické pracovníky

Na úvod aneb co s metodikou

Nové komunikační technologie odstranily nejen fyzické, ale i psychologické bariéry. V online komunikaci se lidé odváží více než při kontaktu tváří v tvář. Jsou otevřenější a troufnou si odhalit detaily ze svého soukromí i lidem úplně cizím. A to navzdory tomu, že právě na internetu si nikdy nemůžeme být jistí tím, kdo je ve skutečnosti na druhé straně.

V prostředí online komunikace je jednoduché vydávat se za někoho jiného, ať už používáme veřejnou chatovací místnost, mobilní telefon, e-mail, instant messenger/komunikátor nebo sociální síť.

Kybergrooming je internetová hrozba, o které toho veřejnost prozatím mnoho neví. Lze se s ním setkat prakticky kdekoli na internetu, často je dobře maskovaný, obtížně rozpoznatelný, identifikovatelný. Než je rozpoznán ve své pravé podobě, nebezpečné, ohrožující a zraňující, většinou již dojde k obtížně odstranitelným škodám. Kybergroomer je predátor ohrožující především děti a mladistvé.

Na následujících stránkách se seznámíte s kybergroomingem, kybergroomery i jejich oběťmi. Dozvíte se, proč se mladí lidé mohou tak snadno stát obětí. V pracovních listech najdete doporučení, jak vašim žákům pomoci osvojit si v rámci praktického preventivního působení základní informace a obranné návyky. Dozvíte se také o kyberstalkingu a jeho pachatelích.

Kybergrooming

Kybergrooming je psychická manipulace prostřednictvím moderních komunikačních technologií s cílem získat důvěru oběti, vylákat ji na osobní schůzku a zpravidla sexuálně zneužít.

Proč hovořit o kybergroomingu ve škole

Kybergrooming je nebezpečný jev. Oběť je vystavena psychické manipulaci a sexuálnímu nátlaku. Hrozí jí např. pohlavní zneužití, znásilnění, zneužití k výrobě pornografie nebo přinucení k prostituci. Agresor jde za svým ziskem vytrvale a bezohledně, s obětí nemá soucit a neváhá ji vydírat a zastrašovat.

Pojem kybergrooming

Pojem kybergrooming se používá téměř výhradně ve spojení se sexuálním násilím. Techniky online psychické manipulace mohou být využity i pro majetkové obohacení či získání oběti pro teroristické útoky.

V médiích se lze setkat s varováním před formou kybergroomingu, kdy cílem není osobní kontakt, ale „pouze“ eroticky laděná komunikace a získání „amatérských“ pornografických materiálů. Dospělý na chatech a seznamkách vyhledává nejčastěji děti a mladistvé a komunikaci záhy stočí k sexuálním tématům. Požaduje zaslání pornografických fotografií či videí dotyčných. Někdy nabízí úplatu (např. kredit do mobilu). Vystupuje i pod skutečnou identitou (věk a křestní jméno), svou motivaci nezastírá, komunikace má spíš jednorázový charakter. K přímému fyzickému ohrožení sice nedochází, přesto jednání negativně ovlivňuje osobnostní a mravní vývoj dítěte.

Kybergrooming existuje!

Příklad první

Muž ve středním věku, úspěšný v zaměstnání, z pohledu okolí dobrý manžel a laskavý otec. Na sociální síti jej zaujala čtrnáctiletá slečna Jana. Navázal s ní bližší virtuální vztah, vydával se za přibližně stejně starou dívku. Janě posílal fotografie ze svého „dívčího“ života. Postupně Janu dovedl ke kybersexu, Janiny erotické tance a intimní fotografie si ukládal. Zcela náhodně jeho aktivity objevila manželka. Na manžela podala trestní oznámení a zažádala o rozvod. V důsledku trestního stíhání přišel o lukrativní zaměstnání. Ani po delší ústavní ochranné léčbě nedospěl k poznání, že by on sám udělal cokoli špatně, setrval v přesvědčení, že se stal obětí nešťastné náhody a žárlivé manželky.

§ Takové jednání, jakého se muž dopustil, mohou orgány činné v trestním řízení považovat za trestný čin poškození cizích práv [způsobení vážné újmy Janě vydáváním se za čtrnáctiletou dívku], ohrožování výchovy dítěte [svádění Jany kybersexem k nemravnému životu], výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií [přechovávání dětské pornografie] a příp. i zneužití dítěte k výrobě pornografie [jestliže muž sám Janu přiměl k výrobě jejích intimních fotografií].

Příklad druhý

Nejnámějším příkladem kybergroomingu v ČR je kauza Pavla Hovorky. Ten se seznamoval s nezletilými hochy na různých internetových seznamkách a vystupoval i jako sponzor dětských domovů. Svě oběti lákal P. H. k sobě na vrátnici [pracoval jako ostraha], kde je pohlavně zneužíval. Při odmítání osobní schůzky P. H. své oběti vydíral pohrůzkou zveřejnění fotografií, které mu předtím chlapci sami dobrovolně poslali, či šířením zpráv o jejich údajné homosexualitě atp. P. H. byl obviněn z trestných činů pohlavního zneužívání, vydírání, ohrožování výchovy mládeže, svádění k pohlavnímu styku a znásilnění a nakonec odsouzen k úhrnnému trestu odnětí svobody na 6,5 let ve věznici s ostrahou a byla mu nařízena sexuologická léčba.

Kdo je to kybergroomer?

Kybergroomer je zpravidla sexuální útočník zneužívající mobilních komunikačních nástrojů pro své cíle. Kybergroomery najdeme jak mezi muži, tak i ženami. Většinou se však jedná o muže. Kybergroomeré jsou často obecně považováni za pedofily. Nemusí ale mít vždy vyhraněnou pedofilní orientaci. Často preferují dospělé sexuální partnery, ale protože jsou v tomto směru neúspěšní, obracují se na děti nebo mladistvé jako na náhradní objekty. Od normální většinové populace se zásadně osobnostně neliší.

Typologie pachatelů kybergroomingu

Jednoznačný psychologický profil pachatele kybergroomingu nelze sestavit.

Kdo je kybergroomer, jak se chová a jakou může mít motivaci, ilustruje následující typologie:

KVAZIVOYEUR: stačí se dívat

Svou oběť sleduje prostřednictvím web kamery, postupně ji vede k co nejintimnějšímu chování a projevům, o osobní setkání se nesnaží. Jde mu o aktuální uspokojení sexuálních potřeb.

EXPERIMENTÁTOR: baví se, než oběť zneužije

Zvídavý, s radostí „ze hry“, nevypočitatelný. Zkoumá nejrůznější portály, mění vlastní identitu a do role se plně vžívá. V kontaktech je aktivní, svůj postup si plánuje, přizpůsobuje jej dle vývoje situace. Požadavky, návrhy a tlak na objekt svého zájmu cílevědomě zvyšuje, může mít „rozpracováno“ více obětí.

KRIMINÁLNÍK: svou oběť nebo získaný materiál prodá

Jeho cílem je získat oběť pro páčání trestné činnosti, dobrovolné nebo nedobrovolné. Většinou se jedná o výrobu a šíření pornografie nebo prostituci, někdy poskytuje za úplatu tipy pedofilům. Vlastní sexuální stimulace je pro něj druhotným ziskem.

DUŠEVNĚ NEMOCNÝ: nemá náhled

Chová se na základě akutních popudů a pohnutek. Jeho prožívání a chování záleží na typu onemocnění nebo stupni mentální retardace. Může být neschopen přiměřené orientace v situaci a ovládat své chování. Chápání sociálních nebo právních norem je u něj omezené či zcela vymizelé.

Nejrůznější kombinace výše uvedených typů kybergroomerů a jejich motivů jsou možné.

Vymezení pedofilie jako psychiatrické diagnózy

Zjednodušeně je pedofilie sexuální úchylka osob fascinovaných dětmi. Obecně je možné pedofilii definovat jako erotickou náklonnost k dětem.

Většina autorů řadí pedofilii mezi poruchy sexuální preference, která se projevuje sexuálním zaměřením na chlapce a dívky bez znaků dospívání, nejčastěji ve věku 5 až 12 let. Pedofilové preferují nepřítomnost sekundárních pohlavních znaků (chybějící pubické ochlupení, nevyvinuté prsy) a dětské chování objektu svého zájmu (nevinnost, důvěřivost, snadná manipulovatelnost, závislost na dospělém). Deviace = porucha sexuální preference = sexuálně motivované chování, které v naší kultuře (společnosti) porušuje sociální normu.

Je pedofil vždy útočníkem?

Existují snahy pedofily dělit na nedelikventní a delikventní. Nedelikventní pedofil se dle tohoto přístupu neprojevuje patologicky ani kriminálně - své touhy ovládá, může je kultivovat, případně se sexuálně vybíjí při erotických fantaziích nebo při sledování dětské pornografie. Delikventní pedofil nedokáže své touhy kontrolovat a děti fyzicky zneužívá. O tom, jestli je uživatel dětské pornografie pedofil, musí rozhodnout odborné sexuologické psychiatrické nebo psychologické vyšetření. Za rizikovou deviaci je někdy považovaná i hebefilie (sexuální náklonnost vůči dospívajícím dívkám) nebo efebofilie (sexuální náklonnost k dospívajícím chlapcům).

Kybergroomer spřádá síť

Kybergroomer bývá zdatným stratégem a psychologem.

Podívejme se, jak může probíhat takové vylákání dítěte z internetu.

- Vyhlédnutí oběti na sociální síti, chatu nebo na internetové seznamce
- Oslovení, navázání komunikace
- Budování důvěry a „přátelského“ vztahu
- Vytváření emocionální závislosti oběti na kybergroomerovi
- Snaha izolovat oběť od okolí, především výzvami k utajování vzájemného výjimečného vztahu
- Erotické směřování komunikace
- Vyžadování nebezpečných materiálů, především intimních fotografií a videí pro příští nátlak nebo
- Manipulace dárky, penězi, s cílem zvýšit závislost oběti
- Přitvrzování komunikace, vydírání, vyhrožování
- První osobní schůzka, která může být zároveň i schůzkou poslední
- Případné další schůzky, útok/napadení (sexuální nátlak, pohlavní zneužití, znásilnění, zneužití dítěte k výrobě pornografie, kuplířství)

Každá z fází komunikace může být pro dítě riziková a škodlivá. Manipulace dítětem a jeho emocemi, vytváření citové závislosti, snaha o izolaci od jeho blízkých, podplácení, erotická komunikace v nezralém věku, vystavování nevhodnému obsahu, to vše nechává na psychice dítěte své stopy.

Kybergroomer píše...

Kybergroomer přizpůsobuje své online vyjadřování identitě, pod kterou vystupuje, oběti, kterou si vybral a svým záměrům. Komunikuje jako 13leté dítě, pokud si přisvojí jeho identitu. Volí obdobný jazyk, preferuje témata dle dítěte.

1. Vzbuzení důvěry oběti a snaha izolovat ji od okolí

Zpočátku se chová laskavě, je chápavý, tolerantní, velmi přátelský. Naslouchá, podporuje, radí. Podporuje pocit sounáležitosti, izoluje.

„moc dobře ti rozumím... „To je neuvěřitelný, já taky...☺☺“
*„mě taky naši nerozumí.“.... připadám si sám... zůstane to jen mezi námi...
neboj se, nikomu nic neřeknu... vážím si tvé důvěry...
taky se ti s něčím svěřím, vím, že to nikomu neřekneš..”*
„máme tajemství ☺..”

2. Lákání, budování přátelského vztahu, drobné dary, pozornosti

Navozuje pro oběť zajímavá témata. Má stejné zájmy, záliby. Živě se zajímá o vše, co souvisí s životem oběti.

„Už máš kluka?“ „Už ses líbala s klukem?“
*„zaujala jsi mne hned na první pohled... možná si to neuvědomuješ, ale jsi krásná...
„jestli něco potřebuješ, řekni si... čím ti mohu udělat radost...“*
„řekni mi číslo, pošlu ti kredit...”

3. Získání nebezpečných materiálů a informací k příštímu nátlaku a vydírání

Vyžaduje erotické materiály a kybersex, soukromá tajemství dítěte, citlivé osobní a rodinné informace. Využívá nejistoty oběti spojené s nedostatkem zkušenosti a zráním, touhy dítěte objevovat.

„pošli fotečku...“.....a co ta fotečka..?
„kde bydlíš, pošlu ti dárek...”
„co dělají tví rodiče...jsou doma?“
„ co nejhoršího jsi udělala...za co se nejvíc stydíš...”
„jsi krásná... neboj se svléknout, je to jenom pro mne...”
„je to normální, dělají to všichni....“
„Pošlu ti ukázkovou od kámošky... ☺“

4. Vytvoření emoční závislosti na útočnickovi (obdoba Stockholmského syndromu)

Přesvědčuje oběť, že jejich vztah je skutečný a bude pokračovat i v osobním kontaktu. Hovoří o jedinečnosti a neopakovatelnosti. Citově vydírá.

„jsi moje nejlepší kamarádka...“ „nikdo mě tak nechápe, jako ty...”
“někdy jsem na tebe zlý, ale to proto, že mi na tobě strašně záleží...”
„kdybych si s tebou nemohl povídat, tak nevím...”
„ty za všechno můžeš, bez tebe jsem ztracený...”
„když si povídáme, jsem šťastný...”

5. Osobní schůzka, vylákání na místo vhodné k přímému napadení

Směřuje k osobnímu setkání.

„mám pro tebe dárek, rád bych ti jej předal osobně...“

„zajímáš se o koně, můžeme zajet do stájí, kde pracuje kamarád...“

„připravil jsem ti dárek, překvapení, jen jsem neměl čas jej vzít s sebou...“

„ségra by ti ráda dala nějaké své věci...“

6. Napadení - výhrůžky

Pokud oběť rozpozná hrozící nebezpečí a hodlá komunikaci ukončit, kybergroomer mění své chování, začíná jí pronásledovat, zastrašovat nebo vydírat:

„to nám přece neuděláš..“

„nechceš, aby všichni věděli, že jsi teplej...“

„uvidíš, co se stane...“

„jestli to někomu řekneš... vím, kde bydlíš.....“

„sama jsi mne vyprovokovala, je to všechno tvoje vina..“

„klidně vystavím na netu všechno, cos mi poslala...“

Komu píše...

Obětí kybergroomingu se může stát kterýkoliv mladistvý nebo dítě včetně těch nejmladších, které se po internetu teprve rozhlížejí.

Zvýšeně ohrožené mohou být děti:

- ve věku 11-17 let,
- ženského pohlaví,
- trávící mnoho volného času v on-line komunikačních prostředích,
- projevující znaky závislostního chování,
- se sníženou sebeúctou a s nedostatkem sebedůvěry,
- strádající nedostatkem lásky a pozornosti, osamělé,
- s nedostatkem kritického myšlení, zvýšeně sugestibilní a otevřené manipulaci,
- neznalé, nepoučené nebo nevěnující pozornost varování před riziky příliš otevřené internetové komunikace.

A co po něm zůstane...

Dojde-li v rámci kybergroomingu k vydírání a zneužívání intimních materiálů oběti nebo dokonce k fyzickému zneužití, prožívání a chování dítěte může být poznamenáno posttraumatickou stresovou poruchou. Ta se může projevit v mnoha oblastech jako:

- obavy z budoucnosti
- vymizení radosti, úzkost
- pocity opuštěnosti
- poruchy spánku a problémy s příjmem potravy
- pocity únavy a vyčerpání
- tendence k úniku z reality
- somatické poruchy
- nepřátelské reakce, odmítání i nejbližších
- pocity viny
- dotírající vzpomínky na událost.

Dítě pak může potřebovat odbornou psychologickou pomoc a podporu.

I internet má svá tabu

Důležitou ochranou před útočnicí je opatrnost a obezřetnost ve sdělování osobních údajů a informací. U dětí můžeme takové informace nazvat tabu informacemi.

Co by děti neměly sdělovat na internetu:

- adresu bydliště a školy,
- příjmení,
- přístupová hesla,
- rodné číslo,
- číslo mobilního telefonu,
- osobní e-mail,
- věk (hl. u mladších dětí),
- intimní fotografie, videa a informace,
- rodinnou finanční a vztahovou situaci.

Bez obav mohou sdělovat křestní jméno své a členů rodiny nebo domácího mazlíčka, své zájmy atp., pokud nevedou další identifikační údaje.

Mladí a otevření

Proč mohou být děti a dospívající snadnou kořistí kyberútočníků ilustruje rovnice:

Mladí + otevření + neopatrní + důvěřiví = nejvíce ohrožení.

Neznalost, otevřenost, neopatrnost přímo vybízejí potenciálního útočníka: „tady jsem, zkus to se mnou!“ Další jednoduchá rovnice charakterizující typickou oběť kybergroomingu:

Mladí + nejobtížněji poučitelní + nejméně zkušení + nejaktivnější na internetu = nejvíce ohrožení.

Nebezpečné riskování

Je přirozené, že děti a dospívající experimentují se sexualitou, a to i v prostředí internetu. Mnohdy ale riskují a takto eroticky/sexuálně komunikují s neznámými dospělými. Dobrovolně posílají erotické texty, fotografie a videa, komunikují přes webkameru. Někteří dospívající poskytují takové materiály za úplatek, např. za dobítí kreditu do mobilu. Nedomýšlí rizika a nepřipouští si, že by mohli narazit na někoho, kdo by jim mohl ublížit. Využívají toho jako drobného přivýdělku a existují náznaky, že mnohdy dobře znají „obvyklé ceny“. Takové jednání může časem přerůst i v online prostituci.

Sexting

Pojem sexting je složeninou slov „sex“ a „texting“. Označuje zasílání elektronických zpráv (sms, mms, e-mailů atd.) či sdílení materiálu s erotickým a sexuálním podtextem. Zpravidla se jedná především o sexuálně orientované komentáře, odhalené fotografie a videa. Sexting je fenoménem hlavně u dospívajících (významně vyšší výskyt u dětí nad 15 let než u mladších skupin zjistil výzkum E-bezpečí, 2012), u dívek i chlapců. Mladí lidé objevující vztahy a toužící po slávě hrdě odesílají své fotografie a videa s očekáváním obdivu. Neuvědomují si, že se vystavují vysokému riziku vydírání, zneužívání a veřejného posměchu. Takové fotografie mohou pro adresáta v budoucnu znamenat prostředek k nátlaku či k zesměšnění, mohou dítě nebo jeho blízké ohrozit v budoucích vztazích i zaměstnání. Sexting probíhá nejčastěji mezi vrstevníky, výjimkou ale není ani cílené zasílání odhalených fotografií neznámým lidem (z chatu, seznamky) za úplatu. V některých zemích je sexting tvrdě postihován, v USA je trestným činem (mladiství odesílající sexuálně orientovaný materiál se stávají sexuálními delikventy s trvalým záznamem).

Rizika sextingu

Rozesílání vlastních fotek a videí je zvláště rizikové:

- Potencionálnímu útočníkovi dává k dispozici citlivý materiál, zneužitelný např. k vydírání.
- Materiál může na internetu kolovat roky, ocitá se na pornografických webech.
- Šířitel sextingu či jeho rodina mohou přijít o dobrou pověst a důvěryhodnost.
- Šířitel sextingu se může stát pachatelem trestného činu.

Český právní paradox

Osoby starší 15 let mohou vést pohlavní život (nedopouští se tím trestného činu), nesmí se však při tom fotografovat, natáčet nebo vést jiné záznamy (mohly by se tím dopustit trestného činu výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií).

§ Sexting a právo

V rámci **sextingu** se lze dopustit i několika trestných činů (v případě, že jednání je příliš závažné, než aby bylo možné jej řešit podle jiných právních předpisů). Může se jednat o následující trestné činy:

- výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (§ 192 TZ) - např. rozesílání pornografických MMS zachycujících osobu mladší 18 let
- zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193 TZ) – např. svedení osoby mladší 18 let k výrobě sexuálně dráždivé fotografie
- šíření pornografie [§ 191 odst. 2 písm. a) TZ] – např. opakované zasílání pornografických fotografií osobě mladší 18 let
- ohrožování výchovy dítěte [§ 201 odst. 1 písm. a) TZ] – např. svádění k promiskuitě
- svádění k pohlavnímu styku [§ 202 TZ] – např. poskytnutí osobě mladší 18 let úplatu za její obnažování za účelem svého pohlavního uspokojení

Líbím se ti?

Kybergroomer si může snadno vyhlédnout svou příští oběť mezi těmi, kteří otevřeně vysílají signál „Líbím se Ti?“ a to ve formě vzkazů s více či méně otevřeným sexuálním obsahem nebo vlastních lechtivých fotografií a videí.

Sexting je v České republice poměrně nový fenomén, který podporuje šíření pornografie mladistvých a dětí, nejčastěji ve formě vlastních intimních fotografií a videí. Motivace náctiletých k takové sebe prezentaci je složitá:

- upoutávají pozornost v důsledku nedostatku pozornosti z nejbližšího okolí
- provokují s cílem vlastního adrenalinového prožitku,
- exhibují a chtějí být oceněni za nabízenou podívanou,
- vyrovnávají se s vlastní rozvíjející se sexualitou,
- domnívají se, že jsou „in“, dělají to i ostatní,
- neuvědomují si příslušná rizika,
- neuznávají tabu.

Příkladem může být třináctiletá dívka, která postupně zveřejnila sérii svých fotografií. Začala záběrem obličeje, postupně přešla na celou postavu, pokračovala trikem s velkým výstřihem a skončila v plavkách a sukni, přičemž zaujala koketní pózu. Celá akce trvala necelé tři týdny a ukončila ji matka po upozornění sousedky. Matka byla sice chováním dcery velmi překvapena, nic ale nedramatizovala a opakovaně si s dcerou o jejím chování povídala. Dívka byla zpočátku vyhýbavá, odpovídající obranným „nevím“, později přiznala, že se dobře bavila a že se se spolužačkami vzájemně „hecovaly“.

Kyberstalking

Soukromí a bezpečí uživatele internetu může ohrozit i kyberstalker. Tzv. stalking je takové jednání, kdy se pachatel zaměří na konkrétní osobu, tu dlouhodobě (v závislosti na intenzitě) pronásleduje, obtěžuje ji, vyhrožuje jí nebo jí blízkým osobám, a tím ve své oběti vyvolává pocity strachu a omezuje ji. Často tak činí prostřednictvím ICT, především zasíláním sms a e-mailů. Takové jednání se pak označuje jako kyberstalking.

§ Kyberstalking a právo

Kyberstalkingem se lze dopustit trestného činu nebezpečného pronásledování (§ 354 TZ),

jde-li o dlouhodobé pronásledování způsobilé vzbudit tzv. důvodnou obavu o život a zdraví oběti nebo jejích osob blízkých, a to některým z uvedených jednání či jejich kombinací:

- vyhrožováním ublížením na zdraví nebo jinou újmou oběti či jejím osobám blízkým,
- vyhledáváním osobní blízkosti oběti nebo jejím sledováním,
- vytrvalým kontaktováním (elektronicky, písemně či jinak),
- omezováním oběti v obvyklém způsobu života,
- zneužitím osobních údajů oběti za účelem získání osobního či jiného kontaktu.

Kyberstalking a psychologie

Z psychologického hlediska se jedná o stalking když:

- dojde k deseti nebo více pokusům o kontakt,
- pronásledování trvá minimálně čtyři týdny,
- jsou jasně určeny role pachatel/agresor na straně jedné a oběť na straně druhé

(Jurtela In: Čírtková).

Distální stalking

Distální stalking (např. kyberstalking) je pronásledování na dálku. Pachatel nevstupuje osobně do kontaktu s obětí, ale pronásleduje ji prostřednictvím dopisů, e-mailů, telefonátů, sms zpráv, rozšiřováním nejrůznějších, většinou smyšlených zpráv a informací na sociálních sítích a zasíláním nejrůznějších zásilek (např. dárků). Kyberstalker, který k pronásledování oběti využívá pouze ICT, se obvykle neuchyluje k fyzickému útoku. Ale proximální stalker (fyzicky útočící) využívá ke svým útokům zcela běžně také kyberstalking.

Případ Kevin a Jeff

Kevinovi jednoho dne začaly chodit obtěžující a výhružné sms, doplněné e-maily. Denně jemu i členům jeho rodiny přichází urážlivé zprávy. V noci mu např. vyzvání telefon a vzápětí přijde sms „Zabiju Tě“. V téměř stejný okamžik dorazí e-mail „Zvedni ten telefon“. Pravděpodobným kyberstalkerem je Jeff, ex-partner Kevinovy kamarádky, který Kevina obviňuje ze svého rozchodu. Důkazy však proti Jeffovi nejsou, a ten navíc tvrdí, že je sám obětí nastrčené pasti ze strany Kevina. Zatímco se nyní oba vzájemně soudí, na internetu se dokonce objevil padělaný soudní spis obviňující Kevina z kuplířství, přechovávání drog aj. nelichotivých činů. To vše trvá již rok a Jeff nyní žádá po Kevinovi odškodné za křivé obvinění.

Pachatel kyberstalkingu

Pachatelé stalkingu jsou většinou muži a v roli obětí se častěji ocitají ženy. Ženy stalkerky se vyznačují větší cílevědomostí, vytrvalostí a vynalézavostí (zejména v oblasti rozšiřování negativních dezinformačních zpráv o oběti). Stalker svým jednáním jenom neventiluje momentální emoce. V pozadí soustavného, agresivně realizovaného programu se skrývá ovládací myšlenka, záměr, umanutý úmysl nebo i blud.

Typy stalkerů:

- bývalý partner – není schopen přijmout ukončení vztahu s jinou osobou (vztah partnerský, pracovní, obchodní, terapeutický apod.)
- uctíváč – touží po vztahu s osobou, která jej zaujala, předpokládá, že vyhlédnutý cíl bude jeho city opěťovat (většinou je obětí celebrity)
- neobratný nápadník – touží po intimním vztahu, ale v důsledku vlastních slabých sociálních a komunikačních dovedností toho není schopen
- ublížený pronásledovatel – usiluje o pomstu z důvodu skutečného nebo domnělého zranění nebo újmy, kterou mu podle něj oběť způsobila, většinou je velmi vytrvalý
- poblouzněný milovník – věří, že je oběť do něj zamilovaná, veškeré chování oběti interpretuje tak, aby to podporovalo jeho iluzi (oběť má obvykle vysoký sociální status)

Stalkeři reagují na běžné životní situace (získávání blízkého vztahu, odmítnutí projeveného zájmu, rozchod v pracovním či intimním vztahu) nápadným a z normy vybočujícím chováním.

Motivace stalkerů

- totální kontrola a moc nad obětí – ziskem je důsledná a naprostá kontrola života oběti na základě sexuálního zájmu (v konečném důsledku může skončit usmrcením oběti, např. sexuálně motivovanou vraždou)
- péče a starost o oběť – ziskem je vztah s obětí, která jej zaujala
- rozhodnutí zničit blaho oběti z důvodu zášti a nepřátelství – ziskem je destrukce dosavadního způsobu života oběti, rodinných, pracovních nebo společenských vztahů, její konečná osamělost nebo dokonce donucení k sebevraždě.

Třífázový model vývoje stalkingu

- stadium pýchy - stalker je pln nadějných očekávání a vykazuje chování typu namlouvání a dvoření
- stadium zklamání - objevují se obavy, stalker se cítí zhrzen, oběť pronásleduje výčitkami a falešným obviňováním
- stadium hněvu - stalker formuluje majetnické požadavky, signalizuje jejich prosazení cestou agrese, vydírá, vyhrožuje (*De Clérembault, In: Čírtková*).

Kyberstalking učitele

Kyberstalkerem nebo jeho obětí může být i učitel. Může být pronásledován např. kolegou (který se může uchýlit i ke štvání studentů proti oběti apod.), nadřízeným, nebo třeba i zamilovaným studentem. Obdobně jsou známy případy, kdy naopak učitel pronásledoval své studenty, zpravidla již bývalé

Dovětek

Kybergrooming i kyberstalking představují násilné jednání a chování, které druhému působí bolest, utrpení a poškozuje jej. Kybergroomeři ani kyberstalkeři ale své počínání nevidí v tomto obraze. Potřeba uspokojit své vlastní potřeby je silná a potlačuje běžné sebekontrolní mechanismy. Z toho plyne vysoká společenská škodlivost jak kybergroomingu, tak i kyberstalkingu.

Prevence kybergroomingu

Prevence kybergroomingu je nejúčinnější, když začne v co nejučtější věku dítěte - ve starším předškolním věku (poslední ročník mateřské školy) nebo mladším školním věku (první tři ročníky ZŠ). Měla by být přímou součástí dětské počítačové a internetové gramotnosti. Malý uživatel kyberprostoru by měl mít vstřípenu svou vlastní ochranu před možným napadením stejně zautomatizovaně jako např. rozhlédnutí se před vstupem do vozovky nebo příkaz "nesedej do auta s cizími lidmi".

Prevence by měla děti vybavit:

- znalostí toho, co je na internetu možné bezpečně zveřejnit a co v žádném případě nezveřejňovat (tabu informace)
- jak se chovat při komunikaci na internetu (box Sedm zlatých pravidel online komunikace)
- dovednostmi pro včasné rozpoznání ohrožující situace (box Kybergroomer píše..)
- schopností adekvátně reagovat v ohrožující situaci (viz Jak reagovat na útok kybergroomera).

Sedm zlatých pravidel online komunikace

1. Na internetu je jednoduché vydávat se za někoho jiného. Nikdy proto nespolehej na to, že dobře víš, kdo je na druhé straně!
2. Při komunikaci na internetu nikdy nikomu nesděluj své příjmení, adresu bydliště, telefonní číslo, název tvé školy, datum narození. Zkratka nic, na základě čeho by tě někdo mohl vystopovat.
3. Opatrný buď i na informace o své rodině, o práci rodičů, o tom, kam jezdíte na dovolenou a jaké jsou tvé každodenní zvyklosti. Takové informace mohou zneužít např. i zloději.
4. Své profily v sociálních sítích si pečlivě zabezpeč tak, aby cizí lidé neměli přístup k tvým kontaktním údajům, fotografiím a dalším informacím o tvém soukromí.
5. Na svých stránkách, v profilech v sociálních sítích ani kdekoli jinde na internetu nikdy nezveřejňuj intimní fotografie nebo videa ani např. fotky v plavkách. Nikdy nevíš, kdo se k nim dostane a intimními fotografiemi nebo videy by tě mohl kdokoliv vydírat.
6. S webkamerou zacházej velmi opatrně! Používej ji jen v případě, že si jsi naprosto jistý, s kým si povídáš, např. při telefonování přes Skype se spolužákem. Při komunikaci ve veřejném chatu nebo v kontaktu s lidmi, které neznáš z reálného života, ji nech raději vypnutou.
7. V žádném případě se před webkamerou nesvlékej, takový materiál je jednoduché archivovat a nikdy si nemůžeš být jistý tím, že ho nikdo nezneužije!

Jak reagovat na útok kybergroomera

Reakce dítěte na ohrožení kybergroomerem by měla probíhat na třech stupních: rozpoznání - první obrana - řešení situace.

1. rozpoznání ohrožení

- zachovat klid, uvědomit si, že situace je řešitelná
- situaci nezlehčovat, neutěšovat se nadějemi, že nebezpečí pomine samo

2. první obrana

- ukončit komunikaci, nereagovat, neodpovídat ani na nejlákavější sliby nejsilnější pohrůžky
- vyhledat pomoc dospělého
- blokovat útočníka
- zajistit důkazy

3. řešení

- nahlásit útok policii
- nahlásit poskytovateli služeb.

Je žádoucí, aby si děti tyto znalosti vhodnou formou osvojili již v mladším školním věku. Jsou základní součástí informační gramotnosti a předpokladem bezpečné práce s online technologiemi.

Nejúčinnější metodou učení v předškolním a školním věku je vlastní zkušenost. Vhodné je tyto znalosti a dovednosti rozvíjet prakticky a interaktivně. K tomu mohou sloužit pracovní listy, které jsou součástí metodického materiálu, nebo např. pracovní sešit "Hrajte si a učte se: Být on line" pro předškolní děti, ke stažení na www.saferinternet.cz.

Důležitou roli v prevenci mají rodiče žáků. Významné jsou proto také osvětové aktivity směřující i směrem k rodičům, které škola může zajistit například v rámci třídních schůzek.

Soukromí žáků na webových stránkách školy

Drtivá většina českých škol provozuje vlastní webové stránky, kde jsou obvykle rodičům a široké veřejnosti přístupné základní údaje o škole, přehledy zaměstnanců atp. Atraktivní součástí bývají i zprávy o aktivitách školy a činnosti samotných žáků. Mezi nimi je často možné najít údaje, které mohou vést ke snadné identifikaci žáků: např. fotografie ze školních akcí s uvedenými celými jmény žáků. Objevují se i jmenné seznamy žáků jednotlivých tříd doplněné fotografií každého dítěte. To může být ideálním prostředím pro útočníka: vybere si dítě, zjistí jeho rozvrh a adresu školy a pak už zbývá pouze oběť jednoduše fyzicky vyhledat.

Zprávy ze školních akcí jsou oblíbenou formou prezentace, škola by ale měla respektovat soukromí svých žáků a nevystavovat je možným rizikům, včetně kybergroomingu. Dokumentace školních aktivit sice na webové stránky patří, ale jen při přísném zachování anonymity dětí. Zejména bez uvádění celých jmen a bez detailních portrétních fotografií.

Povinnosti školy při nakládání s osobními údaji žáků

Osobní údaj je údaj spojitelný s konkrétní osobou.

Citlivý údaj je takový osobní údaj, který již vypovídá o dané osobě více (např. o rase, víře, sexuální orientaci, zdravotním stavu).

Jestliže škola zpracovává osobní údaje žáků nahodile, podléhá povinnostem spojeným s právem na ochranu osobnosti v režimu občanského zákoníku. Proto je např. při zveřejnění fotografií z výletu, pořádaných soutěží, výuky atp., je-li možné na fotografiích dané osoby identifikovat, nutný předchozí souhlas žáků či jejich zákonných zástupců (v případě nejistoty požádejte o souhlas zákonného zástupce).

Pokud škola zpracovává osobní údaje žáků systematicky a nad rámec povinné evidence (např. shromažďuje telefonická spojení přímo na žáky nebo údaje o zaměstnání rodičů), podléhá režimu zákona o ochraně osobních údajů a dozoru Úřadu pro ochranu osobních údajů.

Důležité online zdroje a kontakty

Link	Co zde najdu?
www.e-nebezpeci.cz	E-nebezpečí pro učitele
www.nebudobet.cz	Nebud' oběť! Rizika internetu a komunikačních technologií o. s.
www.wiki.rvp.cz	Wikipedie, Kybergrooming
www.securityworld.cz	Zajímavosti ze světa IT technologií
www.sexting.cz	Vše podstatné o sextingu
http://www.uoou.cz/files/zpravodaj/bulletin_2006_02.pdf http://www.uoou.cz/files/zpravodaj/bulletin_2010_01.pdf http://www.uoou.cz/uoou.aspx?loc=454	Informační bulletiny ÚOOÚ, Základní zásady ochrany osobních údajů
www.psychoweb.cz	Svět psychologie
http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20Online%20reports.aspx	EU Kids online 2010: Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., Ólafsson, K. Risks and safety on the internet: The perspective of European children. Full Findings. LSE2011

Doporučená literatura:
L. Čírtková. Moderní psychologie pro právníky. Grada 2008
V. Rogers. Kyberšikana. Portál 2011
S. Fischer, J. Škoda. Sociální patologie. Grada 2009
Šámal, P. a kol. Trestní zákoník. C. H. Beck 2009
K. Kopecký. Kybergrooming – nebezpečná komunikace. Olomouc Net University 2010
K. Kopecký. Co je sexting. E-Bezpečí, 2009
K. Kopecký. Stalking a kyberstalking (studie). NET UNIVERSITY 2010

Pracovní listy

Výuková opora pro pedagogické pracovníky
Pracovní listy jsou součástí metodického materiálu

Pracovní list č. 1
I. stupeň ZŠ

NEBEZPEČNÁ ANONYMITA

zlý úmysl se dá snadno skrýt – „vlk v rouše beránčím“

Cíl činnosti:

Pochopení nebezpečí plynoucího z anonymity uživatelů internetu.

Za zdánlivě bezpečnou identitou se může skrývat někdo neznámý, nebezpečný.

Časová dotace:

2 x 45 min, práce jednotlivců, práce celé třídy.

Pomůcky:

Papír formátu A4 s předtištěnou anonymní figurou a bublinou pro text, pastelky, psací potřeby, nůžky, lepidlo, balicí papír rozměr A1.

Průběh:

Práci s tímto pracovním listem předchází pedagogem řízená diskuse na téma online anonymita.

1. krok.

Je plně postaven na žákově fantazii, nezveřejněné představě.

Předtištěná figura = anonymní uživatel internetu, který sám sebe představuje jiným uživatelům internetu a předkládá jim falešný obraz o sobě samotném. Žák si vymyslí imaginativní osobu, ve své podstatě zlou, kterou ukryje pod kresbu ve druhém kroku. Kdo se ve skutečnosti skrývá pod kresbou, zůstává žákovým tajemstvím, které sdělí pouze pedagogovi (např. na zvláštním lístku).

2. krok

Dokreslením figury žák ostatním své tajemství zakrývá, předkládá, sděluje pouze smyšlený obraz:

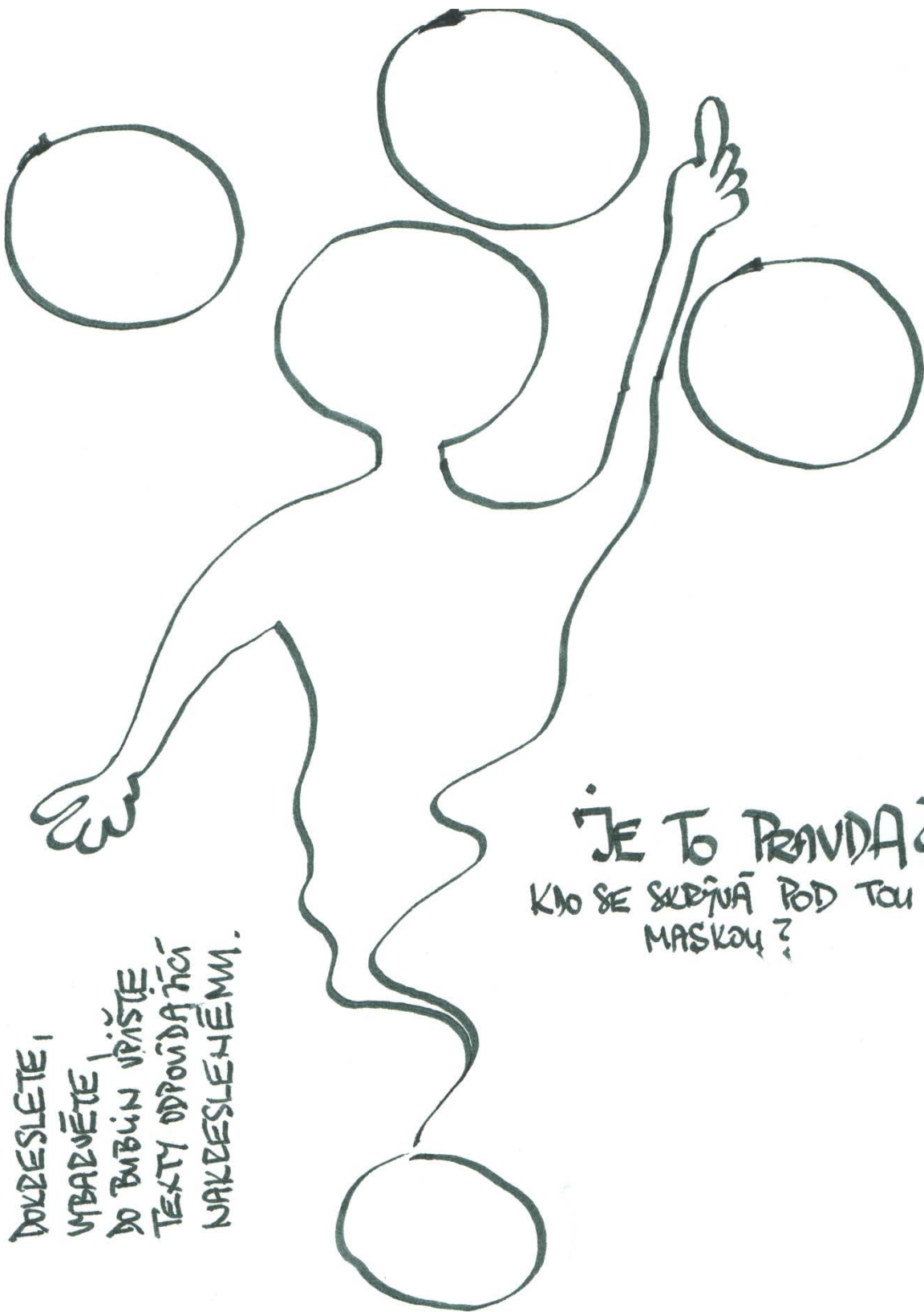
- kdo je (muž/žena, chlapec/dívka)
- jak se jmenuje
- jak je starý/stará
- co dělá (kde pracuje nebo co studuje)
- kde bydlí
- jaké má zájmy

Obrys je pouze návodný, žáci dle vlastní fantazie nakreslí jakoukoli postavu, snaží se ale vystihnout charakter smyšlené postavy tak, aby byl pro ostatní co nejsnáze popsatelný, identifikovatelný (příklad: "...je to muž, velký, silný, asi dělník, možná asfaltér, je dobrý, laskavý, usmívá se, vytahuje peněženku, chce mi koupit dárek...atd")

3. krok

Nakreslené figury s bublinami žáci vystřihnou a nalepí na velký papír.

Vedou diskusi ke všem figurám a dopsaným bublinám, odhadují, kdo je tam nakreslený, "odhalují" identitu dané postavy, nakonec autor dané figury ostatním sdělí, kdo se ve skutečnosti skrývá za předloženým obrazem. Nakonec si mohou vzájemně sdělit, zda mají vlastní zkušenost s někým tajemným v mobilu nebo na internetu.

DOZRESETE,
VBAZUJETE
DO BUBLIN VŘIŠTĚ
TEXTY ODPOVÍDAJÍCÍ
NAKDESLEHĚMM.

JE TO PRAVDA?
KDO SE SKRÝVÁ POD TOU
MASKOU?

Pracovní list č. 2
I. stupeň ZŠ
TABUINFORMACE

co na internetu mohu sdělit a co zásadně nesdělují, „Sedm zlatých pravidel“

Cíl činnosti:

Osvojení si pravidel komunikace a znalosti, které informace je nevhodné a nebezpečné uvádět na internetu.

Časová dotace:

2 x 45 min (dvouhodinovka), práce jednotlivců

Pomůcky:

Papír formátu A4 s předtištěnou siluetou a volbou ANO – NE, pastelky, psací potřeby.

Průběh:

1. hodina – práce s textem „I internet má svá tabu“ a „Sedm zlatých pravidel internetové komunikace“, výklad pedagoga, řízená diskuse na dané téma.

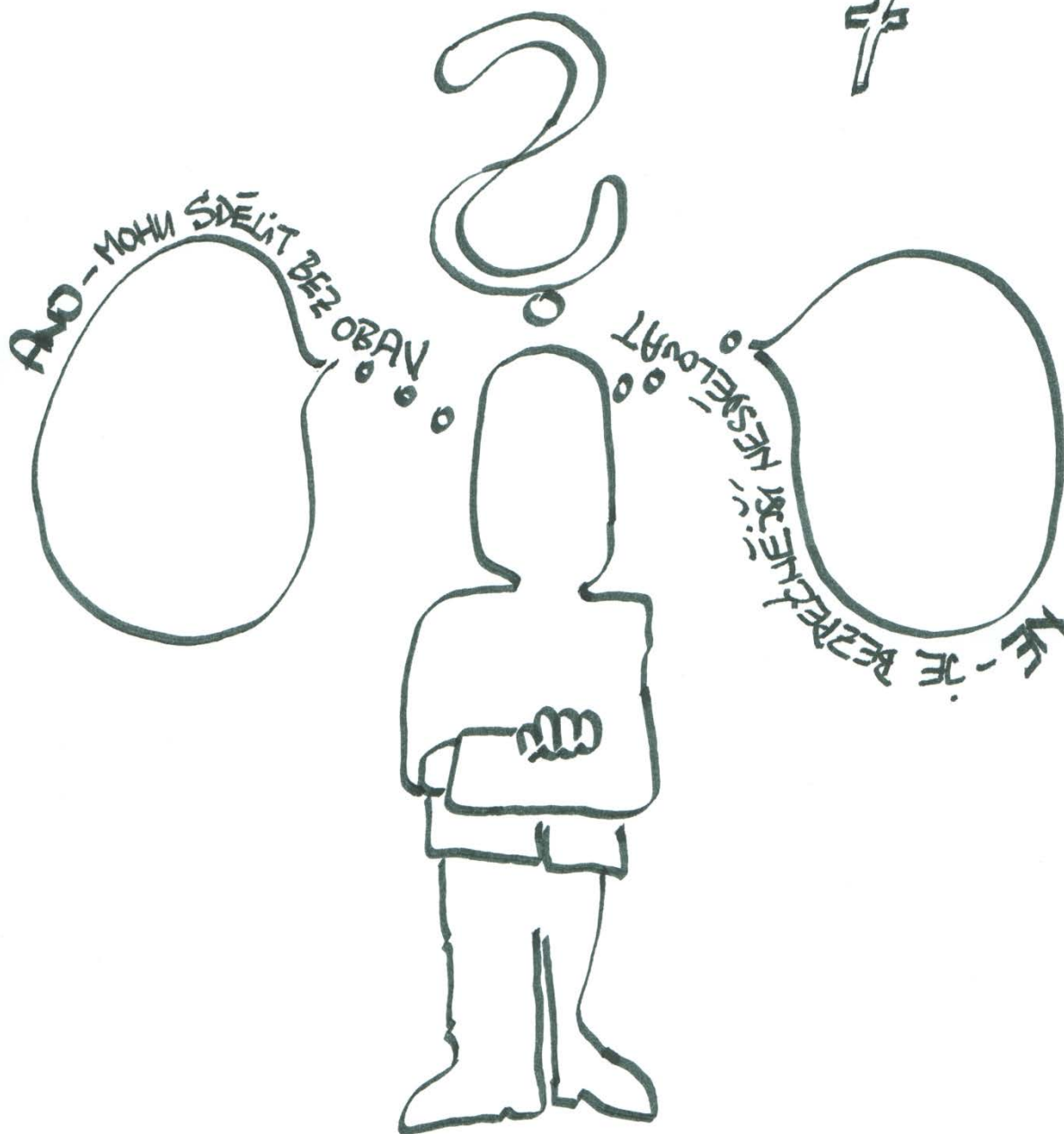
2. hodina – žák dokreslí siluetu tak, aby pokud možno co nejvýstižněji představovala jeho samotného (snadný identifikační rys, možno i formou karikatury)

pod ANO – NE vypíší údaje a informace, které je možno sdělit a které ne

Společná část:

celkové shrnutí, na tabuli žáci vypíší do samostatných sloupců bezpečné údaje, informace (ANO údaje) a údaje zásadně nezveřejňované, ohrožující nebo nevhodné informace, sdělení (NE údaje, TABU údaje).

SEJM ZLATÝCH PRAVIDEL 7

Pracovní list č. 3
I. stupeň ZŠ
KDE HLEDAT POMOC

Cíl činnosti:

Osvojení si schopnosti umět požádat o pomoc, získání vědomosti kdy, kde a koho o pomoc požádat.

Časová dotace:

45 min (po domácí přípravě), práce jednotlivců, práce celé třídy.

Pomůcky:

Internet, poznámkový blok, psací potřeby

Průběh:

Použití tohoto pracovního listu předchází diskuse na téma bezpečná a etická komunikace prostřednictvím mobilu a internetu. Pedagog může využít „Sedm zlatých pravidel online komunikace“, uvedených v teoretické části metodického materiálu.

Žáci v rámci domácího úkolu vyhledají organizace, které nabízejí a poskytují pomoc v krizových situacích spojených s elektronickým násilím.

Práce s třídou:

Žáci vypíší na tabuli pomáhající organizace, které si samostatně vyhledali, včetně kontaktů. Krátce pohovořit o každé z nich.

Vyjmenují situace, kdy je vhodné žádat o pomoc, opět vypíší na tabuli.

Uvedou, v jakých situacích by se obrátili na koho a v jakém pořadí.

Záchranná síť v případě elektronického násilí:

- Rodiče
- Pedagog, kterému důvěřuji
- Školní psycholog
- Pedagogicko – psychologická poradna v místě bydliště
- Sdružení Linka bezpečí – Linka bezpečí, pomoconline.cz
- Dětské krizové centrum – Linka důvěry
- Národní centrum bezpečnějšího internetu – Horká linka
- Nadace Naše dítě – Hotline
- Policie ČR – Horká linka
- Místní policejní pobočka
- OSPOD v místě bydliště – sociální pracovníci pro děti a mládež

Pracovní list č. 4
II. stupeň ZŠ, III. stupeň SŠ
KYBERGROOMING

Cíl činnosti:

Získání povědomí o existenci a charakteristice kybergroomingu a prevence rizikové komunikace.

Časová dotace:

2 x 45 min (dvouhodinovka, 1. hodina individuální práce, 2. hodina skupinová práce)

Pomůcky:

Silnější papír formátu A1 (např. balící), silné barevné popisovače, Internet.

Průběh:

Použití tohoto pracovního listu předchází samostatná práce žáků a studentů s internetem (v počítačové učebně pod dohledem pedagoga). Vyhledávají na dostupných portálech informace, odpovědi na tato zadání:

- zjistěte, jak je kybergrooming definován (oč se jedná)
- kdo je pachatelem kybergroomingu a jaká je jeho motivace
- jak hledí na kybergrooming naše právo
- jak postupovat, jak se zachovat, když máte obavu, že jste se stali terčem útoku kybergroomera

Ve druhé hodině se studenti rozdělí do čtyřčlenných pracovních skupin, pokud možno smíšených a bez použití poznámek, týmové práce odpovídají na výše uvedená zadání.

Společné vyhodnocení odpovědí, shrnuto zápisem na tabuli.

Závěrečná diskuse na téma kybergrooming, prezentace vlastních názorů, pocitů, případně i zkušeností.

Pracovní list č. 5
II. stupeň ZŠ
NEUVÁŽENÉ SDĚLOVÁNÍ INFORMACÍ

Cíl činnosti:

Pochopení rizik plynoucích z neuváženého sdělování osobních a intimních údajů v prostředí internetu a mobilní komunikace.

Časová dotace:

2 x 45 min, (dvouhodinovka) skupinová práce, v závěru práce celé třídy. Této dvouhodinovce předchází teoretická příprava „I internet má svá tabu“ a „Sedm zlatých pravidel internetové komunikace“.

Pomůcky:

Pevný papír formátu A1, barevné popisovače.

Průběh:

Žáci se rozdělí do skupin, optimální počet ve skupině jsou 4 žáci.

1. úkol – každá skupina zformuluje svých „Sedm zlatých pravidel online komunikace“
2. úkol – skupina vypíše co největší počet možných rizik při nedodržení „Sedmi pravidel“
3. úkol – „Semafor“ – skupina nakreslí a popíše, co zásadně nesdělujeme (červená), co může být ohrožující (oranžová), co sdělit můžeme (zelená)
4. úkol – skupina vypíše, zdali a která pravidla porušují
5. úkol – skupina vytvoří pro každé ze sedmi pravidel jednoduchý grafický symbol (piktogram)
6. úkol – skupina formuluje graficky s doprovodným textem poučku, plakát, leták, za použití navržených piktogramů

Společná část:

- prohlížení piktogramů, volby nejužitečnějšího pro každý bod
- volba nejefektivnějšího, nejzajímavějšího poučení.

Pracovní list č. 6
II. stupeň ZŠ, III. stupeň SŠ
KYBERGROOMER SPŘÁDÁ SÍŤ

Cíl činnosti:

Formou příběhu utřídit, sumarizovat a vštípit poznatky chránící před nebezpečím kybergroomingu. Hlavním cílem je zvýšit citlivost žáků k této formě rizikové online komunikace.

Časová dotace:

45 min, práce jednotlivců

Pomůcky:

Papír formátu A4 s předtištěnou grafikou a texty, psací potřeby.

Průběh:

Na základě předloženého podkladu napíšou studenti fiktivní příběh na téma „Kybergroomer spřádá síť“.

Zařazení vlastní zkušenosti s danou problematikou je možné, ale nesmí být pro studenta nebo jeho okolí ohrožující.

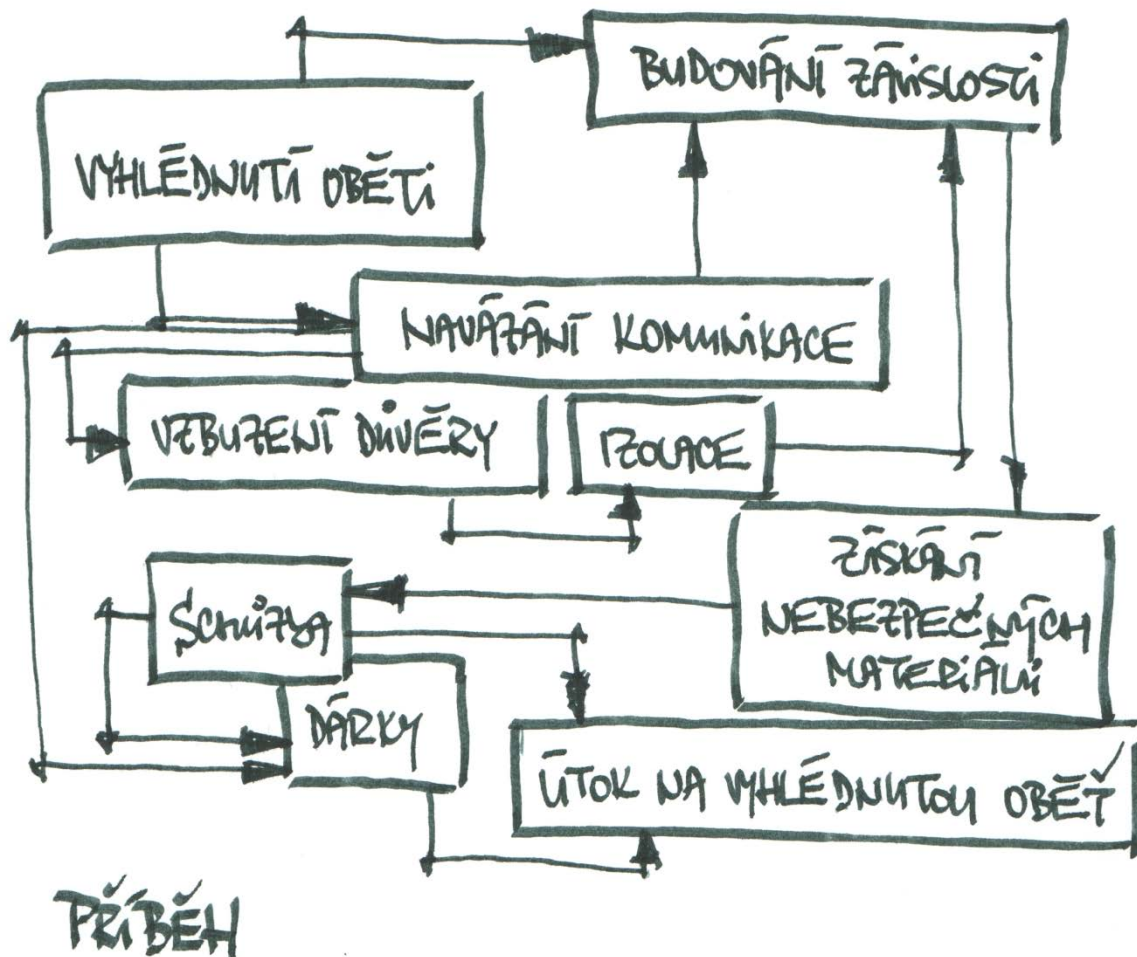
Podklad pro stavbu příběhu:

- Vyhlédnutí oběti – kde a kdo se může stát snadnou obětí
- Navázání a budování komunikace, vzbuzení důvěry, postupná izolace oběti od okolí – rétorika v jednotlivých fázích útoku
- Budování „přátelského“ vztahu a nárůst závislosti oběti na útočnickovi – z jakého důvodu a s jakým cílem? Dárky a uplácení – proč to dělá?
- Získání nebezpečných materiálů – jakých a za jakým účelem?
- První schůzka – nebo také poslední? Co hrozí oběti útoku?
- a další schůzky – v jaké situaci se oběť ocitá? Jak může tuto situaci řešit?

Poznámka:

Pedagog si napsané příběhy ponechá, po jejich prostudování vybere nejzdařilejší a dále s nimi pracuje jako s kazuistikami. Provádí rozbor obsahu příběhů (v návaznosti na chování oběti), s žáky/studenty hledá, kde se stala chyba, jak se dalo předejít fatálním důsledkům. Záleží na pedagogovi a jeho znalosti třídního kolektivu, jak danou tematiku využije a jakou metodu použije.

NEJBĚŽNĚJŠÍ MOMENT OPERANÍ TACHATELE

Pracovní list č. 7
III. stupeň SŠ
INTERNETOVÁ INTIMITA A ANONYMITA

Cíl činnosti:

Osvojení si potřeby a pravidel ochrany soukromí, intimních informací a zdánlivosti online anonymity.

Časová dotace:

45 min, celotřídní aktivita

Pomůcky:

Čisté papíry formátu A4, psací podložka, psací potřeby.

Průběh:

Rozdělte třídu do pracovních skupin.

Skupiny definují pojmy:

- Intimita
- Anonymita
- Soukromí

Své definice zapíší na papír a prezentují.

Následuje diskuse na témata:

- Je možné mít na internetu, např. na sociálních sítích soukromí?
- Proč je důležité chránit své soukromí?
- Co nám hrozí, pokud tak nečiníme?
- Máme zodpovědnost k soukromí druhých osob?
- Je soukromí nějak chráněno právem?
- Co můžeme udělat na internetu pro ochranu svého soukromí?
- Jak se liší pojem intimita od pojmu soukromí?
- Je absolutní anonymita na internetu možná?

Každá ze skupin navrhne jedno pravidlo ochrany soukromí při online komunikaci.

Pravidla zapíší žáci na tabuli.

Materiál vznikl v rámci projektu Škola bezpečně online: Zvýšení kvality vzdělávání v oblasti bezpečného užívání internetu v Pardubickém kraji. Registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.12/04.0016.

Tento projekt je prostřednictvím Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost financován z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu ČR.

Vydalo Národní centrum bezpečnějšího internetu v roce 2012.

Na materiálu spolupracovali Mgr. Anna Mašková, Mgr. Kateřina Lukášová, Mgr. Rastislav Pacák a Mgr. Jana Brandejsová.

www.saferinternet.cz

www.ncbi.cz

www.bezpecne-online.cz